

5.

Láthatár – Vágóhídon a világirodalom

2010.

1.

SZÁM

MAGYAR KÖZOKTATÁS

ROMÁNIAI MAGYAR OKTATÁSI FIGYELŐ

2010. JANUÁR • 1. SZÁM

A normatív finanszírozás kérdései

1.

Románirodalom-oktatás buktatókkal

2.

ISSN 2065-9725

9 772065 972004

ÁRA 2,5 LEI

A **COMMUNITAS
ALAPÍTVÁNY**
Alapította az RMDSZ

SZERVEZÉSÉBEN

HA, VARÁZSPÁLCÁM LENNE... RAJZPÁLYÁZAT

Kedves Gyerekek!

Örömmel láttuk, hogy a decemberben meghirdetett rajzpályázatunk nagy érdeklődésnek örvendett. Köszönjük azt a rengeteg rajzot, amit az ország minden részéről beküldtetek nekünk. A zsűrinek nagyon nehéz dolga lesz a több mint ezer gyönyörű munka közül kiválasztani a legszöbbeket.

Rajzaitokat viszontláthatjátok a február 5-én tartandó díjátadó gálánkon, amelyre Kolozsváron az Iskola Alapítvány

konferenciatermében (Sólyom utca 24/A) kerül sor. Ugyanakkor a legjobb pályamunkákból honlapunkon és az országos gyermeklapok hasábjain is megjelentetünk néhányat.

A zsűri döntését a www.comunitas.ro honlapon tekinthetik meg.

MOLNÁR TAMARA
programfelelős

Kiemelt médiapartner: **transindex**

Médiapartnerek: **krónika**

CORVINUS
KIADÓ
DEVA

MAROKA
Sziórvány

Szabadság

Kérdő- és felkiáltójelek a normatív alapú finanszírozási rendszer körül

Ha mással nem is, de a 20 éve állandósuló „átmeneti időszak”, a meghirdetett, de soha be nem fejezett tanügyi reformokkal Románia biztosan bekerülhetne a rekordok könyvébe. Egymást követik a törvénytervezetek, a nem megfelelően átgondolt törvénymódosítások, kormányhatározatok, miniszteri rendeletek, káoszt teremtve közéletünk minden területén.

Az óévet a kormány azzal a 2009. december végén hozott 114-es számú sürgősségi kormányrendelettel búcsúztatta, melynek értelmében 2010. szeptember elsejétől a tanügyi alkalmazottak számát 15 ezer fővel kell csökkenteni. A kivitelezést a már jól ismert „fűnyíró módszer” alkalmazásával kívánják végrehajtani: Bukarest leosztja a kvótát megyékre, kiadja az ukázt a megyei tanfelügyelőségeknek, ezek tovább osztják az iskoláknak, és végül az iskolaigazgatóknak kell elvégezni a „piszkos munkát”. Csak azt nem értem, miért volt szükség erre a sürgősségi kormányrendeletre, mikor az átszervezést, az oktatási intézmények gazdaságosabb működtetését a normatív alapú finanszírozási rendszert bevezető 1618-as kormányhatározat úgyis kikényszeríti, és ami ezen is túlszab, az elfogadhatatlan.

Meggyőződésem, hogy egy jól kidolgozott, a helyi realitásokat is figyelembe vevő normatív finanszírozási rendszer bevezetése nemcsak hogy elfogadható, de szükségszerű, előremutató lépés. Nemcsak azért, mert az Európai Unióban ez a finanszírozási rendszer működik, hanem mert ez jelentős lépés a decentralizáció, a valós intézményi autonómia felé. Mellesleg Kolozs megye és még hét „pilot” megye már 2005-ben szimulálta ezt a rendszert. Az eredeti elképzelés szerint a 2006–2007-es tanévtől kellett volna bevezetni, és hibáztunk, hogy nem akkor vezettük be, ugyanis egy új rendszer bevezetéséhez szükséges előfeltételek megteremtése – a kezdeti időszakban maga az alkalmazás is – óhatatlanul többletköltségekkel jár. A gazdasági válság megnehezíti a gyakorlatba ültetést, a nehézségek megoldását, így szinte elkerülhetetlen a társadalmi feszültségek fokozódása. Ez is indokolja a határozat hiányosságainak mielőbbi pótlását, a szükséges korrekciók elvégzését.

Ha a kormányhatározat mellékletében szereplő referenciaszámokat nézzük, amelyek alapján minden intézményvezető kiszámolhatja, hogy a diáklétszám alapján mekkora összeggel gazdálkodhat az adott évben, akkor ezek a számok megalapozottnak tűnnek. Amennyiben egy oktatási intézményben az osztályonkénti átlag gyereklétszám megközelíti az ott szereplő értéket – amely falusi és városi környezettől és az oktatási szinttől függően 15 és 30 között mozog –, akkor nincs nagy gond az oktatási intézmények finanszírozásával, mert az így átutalandó összeg fedezheti az intézmény alkalmazottainak béalapját.

Nagyobb a gond az alacsony gyereklétszámmal, összevont osztályokkal rendelkező, azaz többnyire vidéki környezetben működő oktatási intézményekkel vagy tagozatokkal. Ezekben az esetekben jelentős deficittel kell számolni, melyet az alárendelt iskolák összevonással, tagozatok megszüntetésével, alkalmazottak elbocsájtásával lehet csökkenteni. Egy másik lehetőség, hogy az önkormányzat besegít és pótolja a hiányt – viszont pont e vidéki iskolák esetében az intézményt

fenntartó és működtető önkormányzat finanszírozási lehetőségei igencsak korlátozottak.

Nagyon sok helyen okoz problémát, hogy a mellékletben felsorolt, korrekciós koefficiensekkel (szorzószámokkal) feltüntetett kategóriákból kimaradtak sajátos körülmények között működő intézmények. Például nem jelennek meg a kollégiumi rendszerben – azaz bentlakással, konyhával, étkezdével – működő iskolák vagy a speciális oktatási feladatokat is ellátó osztályokkal rendelkező, de normál besorolású intézmények.

Az RMDSZ Oktatási Főosztályának a megyei tanfelügyelőségekkel és a megyei/helyi szervezetekkel közösen fel kell mérnie, hol a legsúlyosabbak a gondok. Nem lehet egységes receptet adni arra vonatkozóan, hogyan kell egy adott közösségnek, önkormányzatnak, iskolának eljárnia, hanem esetenként kell megvizsgálni és a demográfiai mutatók ismeretében előrevetíteni: melyek azok az intézmények, amelyek az új rendszerben is fenntarthatóak és működtethetők, illetve melyek a menthetetlen intézmények, és ezek esetében hogyan lehet megoldani a magyar gyerekek további anyanyelvű oktatását.

Mielőbb megoldást kell keresni azon román–magyar tagozatos intézmények gondjára, ahol alacsony létszámmal működnek osztályaink, és az iskola költségvetése „nem bírja el” a magyar tagozatot. A cél, hogy az ide beiskolázott gyerekeink ne kényszerüljenek átiratkozni román tagozatra, hanem magyarul tanulhassanak tovább.

Oda kell figyelniük arra is, hogy a gazdasági kényszer ne hozza olyan helyzetbe az igazgatókat, hogy kénytelenek legyenek alacsony bérbesorolású pedagógusokat, képzés nélküli helyetteseket alkalmazni, vagy túl magas tanulólétszámú osztályokat működtetni – ezek óhatatlanul rontják az oktatás minőségét. Ahogy pedagógiaiilag sem ajánlott 5-10 gyerekkel összevont osztályt működtetni, úgy a 20/25/30 fölötti létszámot sem lehet szakmailag megindokolni.

Elvileg az új finanszírozási rendszernek a 2010/2011-es tanévtől kellene gördülékenyen működnie, de költségvetési szempontból attól a pillanattól lép érvénybe, ahogy a költségvetést a parlament elfogadta. Kérdés, hogy ebben az esetben a január–szeptember között felhalmozódó deficitet milyen alapokból fogják fedezni. Az új rendszer bevezetése még sok kérdést vet fel, de rajtunk is múlik, hogy milyen megoldásokat sikerül találni. Ezért is kérem pedagóguskollégáimat, igazgatótársaimat, önkormányzati vezetőinket, fejték ki véleményüket az illetékes hatóságok előtt, tegyék meg időben javaslatukat.

Hiszem, hogy közoktatásunk olyan átszervezését, amely az oktató-nevelői munka minőségének és hatékonyságának emelését kívánja elérni, és nem a politikai-gazdasági érdekcsoportosulások oltárán feláldozni újabb diákgenerációk sorát, a pedagógustársadalom többsége elfogadja, még akkor is, ha ez átmenetileg személyi áldozatvállalást igényel.

LAKATOS ANDRÁS

Az RMDSZ oktatásért felelős ügyvezető alelnöke – iskolaigazgató

Az archaizmusok, tájnyelvi elemek a román anyanyelvűeknek is fejtörést okoznak

Románirodalom-oktatás buktatókkal

Attól függetlenül, hogy korábban mennyire sikerült elsajátítaniuk a román nyelvet, szinte kivétel nélkül gondot okoz az erdélyi és partiumi magyar diákok számára, hogy általános iskolában a románirodalom-oktatás keretében már olyan irodalmi szemelvényekkel kell megbirkóznuk, amelyekben hemzsegek a tájszavak, archaizmusok.

Nyolcadik osztály végére a jelenleg hatályos oktatási rend a magyar gyerekek számára is azt írja elő, hogy anyanyelvi szinten ismerjék a román nyelvet, s ugyanolyan tételek alapján vizsgálóznak, mint a román anyanyelvű tanulók. Az elvárás tehát óriási, miközben a háttérismeretek igen silányak. Még ha a diák úgy is kerül be az ötödik osztályba, hogy jól beszéli a köznapi vagy a konyhanyelvet, akkor is hatalmas erőfeszítésbe kerül a regionalizmusokkal, archaikus kifejezésekkel teletömött irodalmi szemelvények megértése, nemhogy – amint a magyar diákok románnyelv-ismerteit görcső alá vevő sorozatunk korábbi részeiből is kiderült – abban az esetben, ha a diák még a legegyszerűbb szavakkal sincs mindig tisztában.

Hogyan jusson el egy magyar anyanyelvű tanuló addig, hogy behozza a már anyanyelvéből is fakadó lemaradását a négyéves általános iskolai képzés alatt? Hogyan lehet úgy átadni a tananyagot, hogy a lényeg megmaradjon, s a kommunikációhoz szükséges alapok is megteremtődjenek ezzel párhuzamosan, miközben már az óvodában hátránnyal indul, hiszen számára ismeretlen, idegen a román nyelv? – merülnek fel sorra a kérdések szülőben, pedagógusban egyaránt. Hiszen a tanterv kötelez, az elvárásoknak meg kell felelni, kommunikációra pedig, mint tudjuk, a hatalmas tananyag mellett alig marad idő.

Kezdjük a legelején. Az elemi osztályokban még a jelenleg hatályos oktatási rendszer is szem előtt tartja, hogy a román nyelv a kisebbségi diákok számára – még ha az ország egyetlen hivatalos nyelve is – idegen nyelv. Ötödik osztályban azonban jön a hidegzuhany, az alig néhány szót, köszönési formulát, verset, mondókát, éneket ismerő gyermeknek irodalmi szemelvényeket kell olvasnia, értelmeznie.

Az egyszerűsítés elve

Bár a tájszavak, a régies kifejezőmód egyformán idegenek mindenki számára, ezen a ponton is két csoportra kell osztanunk az ötödikeseket – hívja fel a figyelmet Berszán Margit, a Kovászna megyei Középpajta Benkő József Általános Iskolájának tanára. Meglátása szerint ugyanis akik román környezetben vagy vegyes lakosságú településeken élnek, a hétköznapokban is használják a román nyelvet, így nem kell a legalapvetőbb szavakat is az első órákon beírniuk a kis szószedtetbe. Azok számára azonban, akik szinte csak az iskolában hallanak román szót, igen kemény diónak számít a jelenlegi tananyag. Ugyanakkor az is nehézségként merül fel, hogy például a székelyföldi falvakban hátráltatja fejlődésüket, hogy a szülők sem minden esetben uralják a román nyelvet, tehát nem tudnak gyermeküknek segítséget nyújtani a tanulásban.

- „Irodalmi műfajokat,
- elemzéseket kimondottan a gimnáziumban kellene oktatni, az általános iskolában pedig a nyelvre, a kommunikációra, szövegértésre, nyelvtani feladatokra, a helyesírásra, olvasásra és fogalmazásra kellene fektetni a hangsúlyt.”

„A felsoroltak tudatában ne csodálkozzunk, ha úgy érkeznek ötödik osztályba a gyerekek, hogy ha ismernek is szavakat, nyelvtanból tudják is, mi az ige, főnév, fel is tudják sorolni, el is tudják ragozni, de egy mondatot sem tudnak helyesen megszerkeszteni. S ezeknek a gyerekeknek kell tanítani a román nyelvet egy olyan tanterv

szerint, amely úgy tekinti, hogy ők ismerik a nyelvet” – panasolja Berszán Margit. Mint mondja, nagyon sok órát kell szánni a beszédfejlesztésre, és alapszöveggként olyan irodalmi műveket kellene tanítani, amelyeket a mai beszélt román nyelven írtak, így nem tartalmaznak régi szavakat – ezek megértését ugyanis sok esetben még a szótár sem segíti. „Ötödik osztályban egy oldalnyi szövegrész van Ion Creangă *Amintiri din copilărie* (Gyermekkorom emlékei) című művéből, a tankönyvben a részlet végén 35 szót és kifejezést magyaráznak meg, persze románul, s legalább még ugyanennyi magyarázatra szorul. Az erre a leckére megadott óraszámra sehogyan sem tud egy romántanár beleférni egy olyan osztályban, ahol sok idő telik el a tájszólásos szöveg megértésével – hiszen sokan a szavak ma használatos megfelelőjét sem ismerik. Igaz, hogy irodalmilag így értékesek a román művek, de ezzel csak a gimnáziumban kellene foglalkozni, s itt a felhasználó szövegrészeket átírva kellene alkalmazni. Ez nem újdonság, mert a '70-es években a magyar anyanyelvű osztályokban ilyen tankönyveket használtak – magam is ilyenből tanultam. A szemelvényeket annak idején átírták mai nyelvezetre, s nem az szerepelt a cím alatt, hogy: de Ion Creangă, hanem după Ion Creangă” – részletezte receptként is értékelhető felvetését a tanár, aki szerint a lényeg így átvédne a tulajdonképpeni célra: arra, hogy a szöveget megérthesse a magyar gyerek is, s tudjon is beszélni róla. Berszán Margit tapasztalatai alapján úgy látja, irodalmi műfajokat, elemzéseket kimondottan a gimnáziumban kellene oktatni, az általános iskolában pedig a nyelvre, a kommunikációra, szövegértésre, nyelvtani feladatokra, a helyesírásra, olvasásra és fogalmazásra kellene fektetni a hangsúlyt. „Ezért

kellene átdolgozni a tanterveket, s a magyar tannyelvű osztályok számára más követelményeket megállapítani, mint azokban az osztályokban, ahol a tanulók anyanyelve a román” – szögezi le a tanár.

Alternatív tanterv szükségeltetik

„A gyermekek úgy érkeznek az ötödik osztályba, hogy jóformán nem is ismerik a román nyelvet” – osztja meg véleményét Szócs Imre, a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Gimnázium általános iskolai román nyelv és irodalom tanára. Mint mondja: ez nem kimondottan bolyais jelenség, az egész városra jellemző. Szócs nem a tanítónőket okolja, inkább a szülőket tartja hibásnak. A gyermek annak a tévhitnek az áldozata, miszerint az iskola kötelessége mindenre megtanítani őt. A másik nagy gondot a Bolyai tanára szerint a túlszűfolt tanterv jelenti. Szócs Imre tagja volt annak a tizenkét tagú országos bizottságnak, mely a tanterv lazításán dolgozott, ám munkájukat a minisztérium berekesztette. „Nincs politikai akarat a tanterv fellazítására és új könyvek kiadására. Olyannyira zsúfolt a program, hogy nincs időnk megtanítani a gyermeket a legelemibb dolgokra – például a kommunikációra. Ráadásul szinte minden évben menet közben változik hol ez, hol az, mint most legutóbb a nyolcadikosok egységes országos felméréje” – panaszozza Szócs Imre.

A románok számára is nehéz az irodalom

Elavultnak és nehézkesnek tartja a román nyelv és irodalom tananyagot Violeta Taftă. A huszonéves román szakos tanár a sepsiszentgyörgyi Váradi József Általános Iskolában tanít, többségében magyar anyanyelvű gyerekeket. Ő nem ért magyarul, Vaslui-ban született, Galacon végezte egyetemi tanulmányait, majd a férjét követve került Sepsiszentgyörgyre. Elmondása szerint arra kellene fektetni a hangsúlyt, hogy a magyar gyerekek gyakorolhassák a román nyelvű kommunikációt, de erre szinte egyáltalán nem jut idő, hisz az anyag hatalmas, minden órán új leckét tanulnak, az egységes felmérők miatt pedig nem hagyhatnak ki egyetlen témát sem. Hozzáteszi, ha néha mégis szakít időt beszélgetésre, akkor is inkább ő beszél, a párbeszéd úgy alakul, hogy a gyerekek igennel vagy nemmel felelnek a kérdéseire. „Az irodalmi

szövegek egyébként rosszul választottak, rengeteg archaizmus és tájszó van bennük, amelyek nagy részét a román anyanyelvű gyerekek sem értik. Ion Creangă nyelvezete a román diákok számára is nehézséget jelent, ők sem olvassák szívesen – fejt ki, hozzáfűzve, egy-egy leckénél több oldalnyi, vagyis több tucat ismeretlen szót jegyez ki a diákoknak. „Nem várom el, hogy mind egyiket megtanulják, de érteniük kell, hogy a szöveget is megértsék. Nekem még nehezebb, mert ha rokonértelmű szóval próbálok megmagyarázni, gyakran előfordul, hogy a magyar gyerekek két ismeretlen szóval szembesül. Ha tudnék magyarul, könnyebb lenne nekem is és a gyerekeknek is. Így viszont kénytelen vagyok egy-egy szó mellé egész mesét elmondani, hogy valahogy megértessem magam” – ecsetelte Violeta Taftă. A tanárnő egyébként gyakran szembesül azzal, hogy a gyerekek nem szeretik a tantárgyat, nem szívesen szólnak meg románul. Mint mondja, angolul vagy németül szívesebben és jobban beszélnek, a román esetében a sok kudarcélmény teljesen elkedvetleníti őket. „Több olyan nyolcadikos osztályos diákom van, aki szinte egyáltalán nem tud románul. Velük az alapokról kellene kezdeni, de erre nincs idő” – részletezi a tanár, aki még a tantárgyversenyekre történő felkészítőt sem tudja megtartani, annyira zsúfolt a gyerekek órarendje. Violeta Taftă arra is kitér, hogy kollégáival gyakran töprengenek, hogyan tehetnék vonzóvá a

- „Az irodalmi szövegek
- egyébként rosszul választottak, rengeteg archaizmus
- és tájszó van bennük – ezek
- nagy részét a román anyanyelvű gyerekek sem értik.”

magyar gyerekek számára a románórát, de a nehézkes és hatalmas anyaggal nincs lehetőség a zsonglörködésre, a játéokra. „A magyar gyerekeknek külön tanterv és külön tankönyv kell” – szögezi le végül a pedagógus.

A szótár mindig jól jöhet

Nehézkesek és hosszúak a román tankönyvek irodalmi szövegei a nagyváradi George Coșbuc Általános Iskola

romántanára, Anca Mihalache szerint is. A tanár szintén általános iskolában oktatja a magyar gyerekeket, és úgy véli, sok javítanivaló volna a tantervben. „Épp most javítjuk a román tantárgyverseny megyei szakaszán született dolgozatokat – meséli –, és meg kell mondanom, alig látok különbséget a román és a nem román anyanyelvű gyerekeknek szánt tételek között. A magyar diákoknak is két, egyenként másfél oldalas irodalmi szövegen kellett dolgozniuk. Egy felnőttnek vagy egy román diáknak is sokkal hosszabb időre volna szüksége ahhoz, hogy értelmezze és elemezze őket, és ez a dolgozatokon is meglátszik.” Az egyébként szintén román anyanyelvű pedagógus úgy látja, az irodalomtanulás segíthet a nyelv elsajátításában, de ehhez megint csak idő kellene. „Ha megtehetnénk, hogy többet beszéljünk egy anyagról, a diákok többször újramesélhessék az irodalmi szemelvények tartalmát a saját szavaikkal, előrébb juthatnánk a nyelvtanulásban is, hiszen ezek a tevékenységek a nyelvérzékét fejlesztik” – magyarázza. A gond szerint az, hogy a feszes tanterv miatt a tanárok inkább mihamarabb szeretnék befejezni az anyagot, és megadni a jegyeket, másra nem is jut idejük. A megoldás szerinte az volna, ha a magyar diákok egyszerűsített román irodalmi szövegeket kaphatnának, főként olyanokat, amelyeknek a témája érdekelheti őket, a koruknak megfelelő, esetleg vicces. „A lényeg az volna, hogy beszéljünk a gyerekekkel: minden nyelvet csak úgy lehet megtanulni, ha az ember elég bátor hozzá, hogy megpróbálja beszélni, kezdetben akár helytelenül. Szituációs gyakorlatokat lehetne kitalálni, beszélgetni a tanulókkal” – hangsúlyozza, hozzátéve, ő mindig arra buzdítja a diákjait, hogy tartsanak román–magyar szótárt otthon, hiszen később, felnőttként is találkozhatnak számukra érthetetlen szavakkal. A tanárnő azt is megjegyezte, hogy gyűléseken, találkozásokon sokszor osztják meg egymással problémáikat a magyar tagozaton oktató romántanárok, hiszen sok nehézséget okoz ez nekik, ám úgy tűnik, a tankönyvek íróihoz még nem jutottak el kéréseik, ötleteik.

Összeállította:
BÁLINT ESZTER

A diszlexiáról dióhéjban

A diszlexiával Romániában, az elmúlt rendszerben nemigen foglalkozott senki, hiszen nem képeztek pszichológusokat sem, akiknek a pedagógusok munkáját kellett volna segíteniük a jelenség felismerésében és kezelésében. A diszlexiával küzdő gyermekeket egyszerűen rossz képességűeknek, engedetleneknek vagy különködőknek tartották. Az elmúlt húsz évben, a pszichológia itteni térhódításával ennek újabb vagy kevésbé új fogalmai váltak ismertté, sőt közismertté. Olyannyira, hogy ma már a diszlexia egyfajta úgynevezett divatbetegséggé vált.

J. Kerr angol iskolaorvos már 1896-ban felismerte ezt a tanulási zavart, rövidebb később az ugyancsak angol szemorvos, W. P. Morgan írta le a tüneteket diszlexia (szóvakaság) néven. Később egyre többen foglalkoztak vele, így a terminológia is egyre inkább elvesztette egységességét. A legjelentősebb nézetkülönbségek a diszlexia keletkezésével kapcsolatban alakultak ki – ezek az ellentmondások a tanítókat és az érintett szülőket is meglehetősen elbizonytalanították.

A részleges teljesítményzavar felismerése

A diszlexia tulajdonképpen részleges teljesítményzavar, amely rendszerint az iskolában lép fel, csaknem mindig a gyermekkel szemben támasztott túlzott követelményrendszer eredményeképpen, és az agy egy részének késedelmes érése miatt jön létre. Ennek okai lehetnek az örökletes tényezők, a lateralitás-probléma, észlelési nehézségek, anatómiai károsodás vagy anyagcserezavar. Az esetek egy részében az érettségben mutatkozó késés a 12–14. életévig tart, de gyakran egész életében elkíséri az embert, és különböző stresszhelyzetekben bukkan elő. Az adottság, az érésbeli és a környezeti hatások különböző mértékű károsodást okozhatnak.

A diszlexia helyes felismerésekor mindenekelőtt fontos a jelenséget elkülönítenünk a környezettől függő, illetve a pszichogén eredetű olvasási-helyesírási gyengeségtől. Az előbbi az ingerszegény családi környezet eredménye, ahol szűkös szókinccsel, csekély döntési és megítélési képességgel rendelkeznek a gyermeket befolyásoló felnőttek – ez esetben túl szigorú, labilis vagy nem következetes nevelést kap a gyermek. A nehézségekért ilyenkor nem a gyermeket, hanem a szülőket terheli a felelősség. Hasonló a helyzet azoknál a gyermekeknél, akik túl sokat tévéznek, és nem képesek feldolgozni a képernyőről szerzett élményeket. A diszlexia leggyakoribb tünetei közé tartozik a betűtvesztés, de ilyenkor jellemzőek a lassú olvasás, valamint a szövegértés problémái. A diszlexia sajátossága egyébként, hogy rossz helyesírással jár együtt, az írás sokszor csúnya vagy akár olvashatatlan. A teljesítményzavar további tünetei: emlékezetzavar, a tériránnyal kapcsolatos nehézségek,

szómeztalálási nehézségek, dátumtévesztés, a sorozatokkal, a nyelvi megfogalmazással kapcsolatos problémák és a nyelvi feladatok megoldásakor felbukkanó nehézségek. Gyakori, hogy a tanulási zavar nemcsak az olvasás, hanem az írás (diszgráfia) és a számolás (diszkalkulia) területét is érinti. A diszlexiások jellemzően nehezen tanulnak nyelvet; egyes diszlexiásoknak ez a fő tünete. A diszlexiások gyermeknek gyakran van az írás-olvasáson kívül is valami nyelvi problémája – de ezek nagy része kezelhető. Az ilyen gyerek ritmusérzéke, mozgáskoordinációja általában fejletlen, az irányokat gyakran téveszti el. Járáslékos pszichés zavarok is felléphetnek a diszlexia következményeként: ezek egyelőre kivédhetetlennek tűnnek. Ilyen a gyenge koncentrációképesség, a hipermobilitás, a frusztráltság, hipochondria és szorongás, súlyos esetben bűnözés. A diszlexia a környezetártalomhoz társulva sokkal súlyosabb tünetekkel jelentkezhet.

Felvilágosítás – kellő tapintattal

Ha már laikusként felfigyeltünk a fenti tünetekre és – szakemberhez küldve a gyermeket – meg is bizonyosodtunk feltevéseink helyességéről, akkor a következő fontos lépéseket kell betartanunk a mihamarabbi gyógyulás érdekében:

A diszlexiásokat fel kell világosítani nehézségeik okairól, és világossá kell tenni számukra, hogy a teljesítményzavar csak átmeneti stádiumot jelent egyéni fejlődésükben. Ennek természetesen kellő tapintattal, közvetlenül kell történnie (nem a szülők beszélgetéséből kell rájönnie a gyermeknek).

A tudásvágy és a kíváncsiság természetes hajtóereje gyakran elvész ezeknél a gyermekeknél a környezet meg nem értése miatt, ezért az első feladat az aktivitás újjáélesztése – akár tanár- vagy iskolacsere árán is. A kompenzációs tevékenység biztosítása (zene, sport, barkácsolás stb.) nagyon fontos a gyermek önbizalmának visszanyerése szempontjából. Az is lényeges, hogy megvalósítható célokat jelöljenek ki számukra.

A felelős környezetnek hinnie kell a gyermek gyógyulásában és ezt a hitet sugározni kell a gyermek felé (nem föltétlenül direkt dicsérettel). Egyénileg ajánlatos megtalálni az arányt a megterhelés és a kímélés között. A gyermeknek a lehetőségekhez képest stabil világot kell nyújtani – és mindehhez az egyik legfontosabb lépés a szülők, tanárok és a terapeuta együttműködése.

• **Gyakori, hogy a tanulási zavar nemcsak az olvasás, hanem az írás és a számolás területét is érinti**

ROMÁN MÓNICA
kolozsvári pszichológus

Vágóhídon a világirodalom

Letaglózták a világirodalmat is az agyonhírelt (értsd: nem létező) tanügyi reform vágóhídján. Most szép csendben halódik. Elvérést nem kísérte akkora jajveszék, mint a testnevelés órák csökkentését, holt a világirodalom bűvárlása legalább annyira nem csupán tantárgy, hanem életmód, sőt némi túlzással életfilozófia kérdése is. Kell a testezés, hogyne kellene, hisz ép testben... De ép lélek vajon lesz-e, ha az izomagy mindössze a konditeremről tud?

Egy óvatlan reformötlet

1990-től heti két órában bekerült a világirodalom a humán osztályok 11–12-es tantervébe és választható volt az érettségien is – egy-két éven át szóbelin, írásbelin egyaránt. Választották is szép számmal, hiszen a

- Egy „reformötlet” kivette
- a világirodalmat az önálló
- tantárgyak közül, mondván,
- hogy a román- és az anyanyelvoktatás keretében lehet
- világirodalomról is beszélni.
- Lehet, de nem kötelező.

minél szélesebb látókör és az alapos tudás iránti igény a serdülőkre épp olyan mértékben jellemző, mint az önmagukat versben megmutatni akaró közlésvágy. Magyarán: a számítógép megváltoztatta ugyan az írás és olvasás technikáját, de nem irtotta ki a betűkben értéket keresők vagy a (majdani) költők kasztját. Aztán egy óvatlan „reformötlet” kivette a világirodalmat az önálló tantárgyak közül, mondván, hogy a román- és az anyanyelvoktatás keretében lehet világirodalomról is beszélni (horribile dictu még real osztályokban is!!). Lehet, de nem kötelező. A kényelmesebb kollégák tehát azonnal el is felejtették: egy gonddal kevesebb.

A rejtett „szamárvetítő”

Újabb ötlet: a világirodalom visszakérült a humán osztályok törzsanyagába, de már csak heti egy órában. És ismét választható lett az érettségien.

Két éven keresztül heti egy óra alig több, mint semmi, de „szemfülesebb” osztályok (akiknek szeme is, füle is volt a világirodalomhoz), választották még heti egy opcionális órában, és ment a munka, mint kés a vajban. A heti egy óra sem volt éppen tragédia, mert nagyon jól meg lehetett tanítani az összefüggéseket, a korstílusok kökemény törvényeit, azt, hogy alkotók és alkotások tértől és időtől függetlenül, egymásról akár sosem hallva vérrokonságot mutat(hat)nak. Nagy élmény volt a diákoknak, amikor némi rejtett „szamárvetítővel” rájöttek arra, hogy miben hasonlít mondjuk a Mona Lisa és Janus Pannonius *Búcsú Váradtól* című verse; Dickens regényei, Delacroix képei, *A puszta, télen* és Liszt zenéje, vagy hogy milyen ok-okozati összefüggés van a 19–20. század fordulójának technikai robbanása és az avantgárd irányzatok között.

És túl azon, hogy felnőttként soha nem fogják összetéveszteni a romantikát a gyertyás-rózsaszálas nyálaskodással, érdemjeggyel lemérhető, hamisítatlanul interdiszciplináris hozadéka is volt a világirodalom-tanulásnak: a román szóbeli érettségi után két leányka köszönte meg a világirodalom-órákat, mondván, hogy amiatt kaptak tízest – románból. Kiderült, hogy az „érthetetlen” nevükkel poénkodó vizsgáztató merő jóindulatból (?) az egyiktől a francia klasszicista tragédia, a másiktól az abszurd dráma felől érdeklődött. Corneille, Racine, illetve Ionesco hallatán megbékélt és a tízes mellé még külön dicsérő szót is mondott: ez igen, ez tudás. (Emellett mondhatni eltörpül az öröm, amit eredményhirdetésekor azok éreztek, akik a világirodalmat választották.)

Nyugodjék békében?

A nyári érettségi ily módon „halmozott” sikerein örvendezve még nem tudtuk, hogy hatyúdal volt. Az ideit tanévtől már nem választható tantárgy, a nagy „szellőztetés” kifújta az opcionális órákat is, úgyhogy a világirodalom lesüllyedt normakiegészítő tölteléké, netán jó lesz a román vagy anyanyelv érettségire való begyakorlásra, vagy ha szerencsénk van és a napi órarendben utolsó óra, akkor

• GIUSEPPE ARCIIBOLDO (1927-1993)

- **Tudásvágy.** A számítógép megváltoztatta ugyan az írás és olvasás technikáját, de nem irtotta ki a betűkben értéket keresők vagy a (majdani) költők kasztját.

azonhamarabb megy haza a világirodalmat ekképpen (nem) tanuló osztály és az ugyanazt (nem) tanuló tanár. A világirodalom pedig nyugodjék békében! Csak abban reménykedem, hogy nem fog békében nyugodni. Hiszen túlélte már ennél több és dicsebb halálos ítéleteket is.

MOLNÁR JUDIT
a nagyváradi Mihai Eminescu
Főgimnázium tanára

Beszélgetés Lőrincz Szilveszter nagykárolyi zenetanárral

A zene alakítja a gyerekek esztétikai látásmódját

– Nemcsak általános iskolában, hanem gimnáziumban is tanítasz zenét. Mennyiben kell másképp beszélni a muzsikáról a kamaszoknak, mint a kisiskolásoknak?

– A jelenlegi szabályok értelmében 9. és 10. osztályban létezik zeneoktatás, ám csak egy fél óra erejéig. Ez pontosan azt jelenti, hogy a páros-páratlan heteken a zene és a rajz váltja egymást, így a rendelkezésre álló idő rövidsége miatt épp csak a legalapvetőbb dolgokat lehet megtanítani. A gimnázium utolsó két évében aztán művészettörténetet tanulnak a diákok, ám annak csak elenyésző része a zene. Az általános iskolai osztályok számára készitettek zenetankönyvet – így ott módszeresen, tanterv szerint lehet haladni az alapoktól. Nem lényegtelen szempont az sem, hogy ott jut idő valamelyest a zenére, hiszen több óraszámot enged meg a szabályzat, így több elméleti anyagot adhatunk át a diákoknak. Középsiskolában viszont csak annyi elméletet taní-

– Tankönyvek tekintetében hogy áll ma a romániai magyar zeneoktatás?

– Létezik az 5–8. osztályok számára kiadott tankönyv, így azt használom. A középiskolai osztályok esetében viszont nagyon rossz a helyzet: magyar nyelven egyáltalán nem létezik oktatási segédanyag, csak románul. *Művészeti nevelés* című könyv létezik ugyan magyar nyelven, ám az katasztrofális minőségű: hemzseg a névelírásoktól és az egyéb hibáktól. Használhatatlanok benne a képek is, ezért én inkább a saját reprimát vetítem a diákoknak.

– Létezik valamilyen sajátos recepted, amellyel sikerül úgynevezett „instant” zenetudást kölcsönözni a diákjaidnak?

– Szerintem a népdal az, amelyből bármilyen irányba el lehet indulni. Persze vannak jól bevált irányelvek, mint a Kodály-módszer vagy egyéb módszerek, ahol hangjegyeket is tanítunk. Én azt hiszem, hogy a népdalokkal olyan alapot lehet megteremteni, amelyre később majd bátran építhetnek azok, akik zenével kívánnak foglalkozni. De azoknak is alapvető zenei műveltséget nyújt, akik eltávolodnak a muzsika világtól.

– Mindig is zenetanár szeretnél volna lenni?

– Csak középsiskolában kezdtem el zenével foglalkozni, addig más pályára készültem. De első zenei emlékeim azokhoz a népdalokhoz fűződnek, amelyeket az általános iskolai évek alatt tanultam, és nem az jut eszembe, hogy hova írjuk például a dó hangot. Visszatérve az oktatásra: ebben a fél órában, amelyet a hivatalos tanterv engedélyez a gimnazistáknak, jó, ha legalább énekelnek a gyerekek, és új népdalokkal ismerkednek meg. Különösen fontos a középsiskolában odafigyelni erre, mert az én óráimra például sok olyan, faluról származó diák jár, akik otthon szinte még a minimális zenei képzést sem kapták meg. A legtöbb falusi iskolában ugyanis nincsen szakképzett zenetanár, és kiosztják valakire pluszóraként ezt a – véleményem szerint nagyon fontos – tantárgyat. Ahol például kántor tanítja a zenét, ott sokkal több alapot kapnak a gyerekek.

– A közös éneklésnek szertartásjellege, közösségépítő szerepe is van. Az ének mellett jut idő esetleg hangszertanulásra is?

– Ez így igaz, és emellett a zene segít a serdülők helyes szépérzékének kialakításában, esztétikai kategóriákat tanít meg nekik. Nem csak közösen éneklünk, vannak kitűnő szolistáim is, akik imádnak énekelni. Megpróbálok a lehető legtöbbet beleszűríteni a rendelkezésemre álló időbe, így nemrég elkezdtük a hangszertanulást is. Karácsonyra sikerült összehoznom egy együttest, amelyben fuvola, klarinét, és különböző szólamű furulyák (szoprán, tenor, basszus) kapott helyet, valamint gitár és ütősök színesítették az előadást. Olyannyira jól sikerült a műsor, hogy három helyszínen is szerepeltünk vele. Szerencsére külön zenetermünk van az iskolában, amely komoly felszereléssel is rendelkezik, és

- „Első zenei emlékeim azokhoz a népdalokhoz fűződnek, amelyeket az általános iskolai évek alatt tanultam, és nem az jut eszembe, hogy hova írjuk például a dó hangot.”

tok, amennyi elengedhetetlenül szükséges. A diákjaimnak van dalosfüzete, amelybe lejegyzik a népdalokat, és szinte minden órán új népdallal ismerkednek meg. Meghallgatjuk felvételről, vagy valaki eléneklí, és hallás után jegyzik le őket. Menetközben kielemezzük az esetlegesen adódó ritmusproblémákat, így könnyen le lehet vezetni hangjegyeket vagy dinamikát is. Van, hogy a diákok hoznak dalt, és ők tanítják meg azt az osztálynak.

Fotó • VÉGH BALÁZS

megkönnyíti, élvezetesebbé teszi a tanulási folyamatot. Egyébként úgy tudom, csak kevés, nem művészeti profilú középiskola rendelkezik ilyen módszertani teremmel. Van egy pianínó és több szemléltetőeszközünk. Többek között egy nagy képernyős tévé is helyet kapott a teremben, amelyhez DVD-lejátszó csatlakozik, és számos oktatólemezünk, valamint opera- és komolyzenei koncertfelvételünk van. Ezenkívül van egy többsávú erősítőnk és hozzá sztereó hangfalak is, mert csak minőségi hangzásban lehet élvezni és érteni a zenét. Hivatalosan sajnos nincsen hangszeroktatás az iskolában, ami baj, mert nem lenne rossz dolog. Az általános iskolai osztályomnak tartok furulyakört – ezt be tudom illeszteni a kiszabott óraszámba.

– A gyerekeknek már megvan a kellő zenei alapképesítésük a furulyához, vagy mindent az elejétől kell kezdeniük?

– Abszolút nulláról indulnak az ötödikes kisdíjakok, és csoportokra osztva dolgoznak. Így szimultán tudnak kottát másolni, némán gyakorolni a hangszereiken, és más, kapcsolódó feladatokat is elvégezhetnek. A nagyobbak között olyanok is akadnak, akiknek korábbról már van valamilyen alapképesítésük, de sokan semmit sem tudnak a hangszerjátékról. Időközben is bekapcsolódhat valaki a kör tevékenységébe, ám akkor neki duplán kell dolgoznia, hogy behozhassa a lemaradást. Aki igazán szereti, az otthon gyakorol és dolgozik. Vannak gyerekek, akik már ismerik a kottát, és zenélnek is otthon, mert a Nagykároly környéki falvakban komoly hagyománya van a fúvószenekaroknak. Ők szeretik és tisztelik a hangszeret, mert náluk családi hagyomány a zenélés.

Lőrinc Szilveszter 1977. december 21-én született Csíkszeredában. Általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Zenei alapképesítését a csíkszeredai Nagy István Művészeti Líceumban szerezte klasszikus gitár főszakon és zongora mellészakon. Érettségi után egy évig ugyanott kántót, zongorát és elméleti alapokat tanított helyettesítőként. Ezt követően felvételizett a nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetemre, ahol egyházzenei és zenepedagógiai oklevelet szerzett 2001-ben. Egyetemi tanulmányai alatt három évig énekelt a nagyváradai filharmónia kórusában, és tanított az Ady Endre Gimnáziumban. Ezután négy évig Szatmárnémetiben tanított. Négy éve került a nagykárolyi 3-as számú Általános Iskolába, ahol a román tagozaton 5–8. osztályban zenét, valamint a Nagykárolyi Elméleti Líceum magyar tagozatán a 9–10.-es tanulóknak zenét, a 11–12. osztályosoknak pedig művészeti nevelést tanít. Aktív tagja a Collegium régizene együttesnek, és két kórust irányít.

„A népdaltól bármilyen irányba el lehet indulni. Persze vannak jól bevált irányelvek, mint a Kodály-módszer vagy egyéb módszerek, ahol hangjegyeket is tanítunk. Én azt hiszem, hogy a népdalokkal olyan alapot lehet megteremteni, amelyre később majd bátran építhetnek azok, akik zenével kívánnak foglalkozni.”

– Nemcsak gyerekeket, hanem felnőtteket is tanítasz, hiszen két kórus karnagya vagy. Az időnek mennyi részét tölti ki a zene? Marad időd zenét hallgatni otthon?

– Minden nap kapcsolatba kerülök a zenével. Készülök az óráimra, tanítok, egy egyházi és egy városi kórust irányítok, valamint zenélek a helyi régizene együttesben is.

Igazából nincsen időm zenehallgatásra, de sokszor szól otthon valamilyen muzsika, például internetezés közben is. Egyébként nagyon zsúfoltak a mindennapjaim, és még osztályfőnöke is vagyok egy érettségi előtt álló osztálynak. Általában reggeltől délután háromig iskolában vagyok, aztán ebédszünet, és jönnek a próbák, amelyek eltartanak estig. A felnőttekkel teljesen másképp kell foglalkozni, azokra a tevékenységekre nagyon komolyan kell készülnöm, hiszen egy egész csapatot kell megmozgatnom.

– Hogy néz ki egy középiskolai osztályod zeneórája?

– A zenetanítás elsődleges szerepe az, hogy megszerettesse a diákokkal a zenét. Nemcsak a népdalt és a komolyzenét – amely kicsit nehezebb műfaj

–, hanem a zenét magát. Időrendben építem fel a zenetörténetet, az őskortól kezdve napjainkig. Hallgatjuk az illető zeneszámot, és közben kivetítem a hozzá tartozó szemléltetőanyagot, így a diákok egyszerre részesülnek vizuális és auditív élményben. Így a zeneszerzőt és a művet is sikerül közelebb hozni a gyerekekhez. Jó lenne, ha a közelben lenne opera vagy filharmónia, de költséges megszervezni az utazást, így az élő zene varázsa sajnos elmarad. Amikor a városban valahol koncert van, például néha a nagytemplomban vagy a városháza nagytermében, akkor mindig megnézzük. Előtte készülünk rá, elbeszélgetünk a repertoár darbjairól, így nem csak hallják, de értik is a műsört. Ezek az alkalmak jó apropóul szolgálnak arra, hogy a diákok közös zenei témát találjanak, megbeszélhessék élményeiket. Az órát általában rövid hangbemelegítéssel kezdjük, aztán meghallgatjuk az épp aktuális népdalt. Ha azon az órán kevés elmélet is szerepel a tervemben, levezetem azt a népdal segítségével, ha nem, akkor valamilyen általános műveltséget gyarapító újdonságot osztok meg a diákokkal. Ezt zenehallgatás, vetítés követi, amely szintén valami újat, plusz információt ad. Az óra végét pedig a gyerekek bemutatójára szánom. Ilyenkor az éppen sorra kerülő diák 10 percben bemutathatja a hozzá legközelebb álló együttest, stílust. Kell beszélnie az előadóról, a zenei stílusról, arról, hogy az hol helyezhető el az egyetemes kultúrában, valamint meg kell indokolnia, miért teszi neki az illető zene. Befejezésül közösen meghallgatunk egy általa kiválasztott, 2–3 perces zeneszámot. A house és a manelestílus ki van zárva, bármi más megengedett. Az előbbi azért, mert nem zene, hanem számítógépes program keltette zöreje, a másik pedig azért, mert stílustalan.

VÉGH BALÁZS

Az iskolai teljesítmény egyik sarkalatos pontja

Hogyan tanítsunk tanulni?

Gyakorló tanítóként – immár 22 éve gyakorlom ezt a hivatást – számtalanszor szembesültem azzal, hogy a legnehezebb feladat a gyermeket megtanítani önállóan tanulni. Ehhez azonban nélkülözhetetlen, hogy legyen feladattudata.

Sok múlik a családon, ahol már az óvodáskorú gyermek is kap apróbb, „testhezállós” feladatokat, így megérti és megszokja, hogy van az életének olyan területe, amely felelősséget ró rá. Ez azonban nem alakul ki egyik pillanatról a másikra: meg kell bízni általa is megvalósítható feladatokkal, mert ha minden kötelezettséget leve-

monotóniát is, például a gyakoroltatást, az ismétlést, azt, hogy többször is visszatérünk egy adott témára annak érdekében, hogy az alaposan rögzüljön. Az is lényeges, hogy kialakuljon a kisdíák napirendje, hogy délután szinte rítusszerűen, csendben, mindig vagy majdnem mindig azonos időben, elmélyülten legyen lehetősége tanulni.

Kisiskolás korban a legfontosabb az olvasás elsajátítása. A jó olvasás megfelelő szövegértést jelent, mert a tanulási gondok jelentős része olvasási problémákból ered: a gyermek nem érti az olvasottakat, felületesen átsiklik a szavak jelentése fölött, nem

Meddig mehetünk el a segítségnyújtásban?

Hagyjuk gyakrabban egyedül dolgozni a gyermeket (főleg 3–4. osztálytól kezdve), mert sok mindenre rájön magától, ha nincs is mindig ott a szülő. Persze, nem szabad teljesen magára hagyni, de nem ajánlatos helyette megírni a házi feladatot. Az önálló tanulásra úgy szoktathatjuk rá, hogy arra kérjük, végezze el a feladatot, és aztán mutassa meg nekünk. Szóljon, ha nem ért valamit; ezután rávehetjük, hogy nézze és gondolja át újra az órán már bemutatott és kidolgozott példafeladatot. Abból rájöhet az új feladat megoldására is. Fontos, hogy a gyermek tudja értékelni önmagát, hiszen ösztönösen érzi, hogy jól, elég jól, „épp hogy” vagy nagyon jól tudja/érti már a leckét.

Nagyon nehéz szülőként is, pedagógusként is eldönteni, hogy meddig mehetünk el a segítségnyújtásban, hol van az a pont, amikor a gyermek már inkább kényelemből, lustaságtól hajtva kér segítséget, s mikor szorul rá valóban arra, hogy átlendítsük a nehézségeken. Nagyon jól kell ismerünk a gyermek személyiségét, hogy ezt reálisan mérlegelni tudjuk, majd hatékonyan, optimális mértékben segíthessünk rajta. Az érzelmi biztonság sokat segít a kisiskolásnak az otthoni tanulásban, ha valamelyik szülő a közelben van és bármikor megkérdezhető, elérhető, de valójában önállóan tekinti őt iskolai munkájában. Az együtt tanulás, a kikérdezés, a formális segítség átmenetileg kapaszkodót nyújt (és szükség is van rá 1–2. osztályban), ám később már inkább akadály: inkább tanulni kellene őket megtanítani. És ez a legnehezebb, főleg ha hiányzik a kisdíák belső motivációja.

- **Mélyvíz.** A gyermeket önállóan kell tekinteni a ráháruló feladatok megoldásában

szünk a válláról, és mindig azt csinálhatja, amihez kedve van, akkor csak a szórakoztató, felvillanyozó dolgokat fogja keresni mindenáron, s az iskolai tevékenységek túl monotonnak, unalmasnak fognak tűnni számára.

Tanulási versus olvasási probléma

Az iskolai teljesítmény egyik sarkalatos pontja jelen körülmények között éppen az, hogy a gyerek jól tűrje a

érti meg a szöveg mélyebb rétegeit, üzenetét. A sikeres tanulásnak éppen ez az alapfeltétele: megérteni az olvasott szöveg tartalmát, kiemelni a lényegét és látni az összefüggéseket. Fontos, hogy számukra érdekes, humoros olvasmányok kerüljenek először a kezükbe, hogy később, kicsit érettebben, már nagyobb irodalmi értékeket képviselő művekre is fogékonyságuk legyenek.

Fotó • BALÁZS LÁSZLÓ

TÓTH KLEMENTINA
a szilágysomlyói
Báthory István
Általános Iskola
tanítónője

A vizuális játékokról

A gyermek, amikor elkezd felfedezni a világot, és kezébe veszi az első rajzeszközöket (ami lehet ceruza vagy akár egy pálcika, tégladarab), csodálkozva veszi észre, hogy a rajzeszköz nyomot hagy a papíron, homokban vagy betonon. (A rajzolás öröme pedig sokszor a frissen festett falra való pingáláskor a legnagyobb...)

A firkálás korszakában a különböző rajzeszközökkel való próbálkozás nagyon jó játék. Nevezhetjük mindezt a kisgyermekekre nagyon is jellemző gyakorló játéknak, melynek kiindulópontja a véletlen mozgásból, cselekvésből fakadó siker, amely újra és újra ismétlésre készíti őt. A játéknak ezen a fokon a gyermekek a felhasznált anyagok, eszközök tulajdonságaival, a tárgyak egymáshoz való viszonyával, működésével ismerkednek. A gyúrás, papírtépés, mázolás, kavicsrakogatás örömet adó, újszerű cselekvés – ennek ismételtetése fejleszti a gyermek manuális készségét. A gyakorló játék során alakulnak a kisgyermek készségei, képességei.

A szabad próbálkozás öröme

A firkakorszak gyakorlásainak hatására is továbblép a gyermek: lassan értelmet nyernek a formák, kialakul a „valamit ábrázolni” szándéka. A szülők és óvónők feladata elsődlegesen az, hogy megteremtsék annak lehetőségét, hogy a kisgyermek a játék folyamán is szabadon bánhasson, próbálkozhasson, ismerkedhessen a rajzeszközökkel. Ezek az eszközök az egész nap folyamán legyenek szem előtt. A gyermekek hamar elsajátítják a rajzeszközök helyes használatát (ceruzafogás, ollóval egyenes irányba való vágás, az eszközök kézbe fogásának helyes technikája, vízfesték-ecset használata stb.). A szigorú, rendszerető szülők nehezen fogadják el a sok rendtelenséggel járó tevékenységet, de ha a rajzolás-festégetés befejezése után közösen rendet rakunk a gyerekekkel, összegyűjtjük a hulladékot, a gyermekek megszokják, és később már egyedül is rendet raknak. Az a gyermek, aki otthon nem találkozik az ábrázolás eszközeivel, az óvodában is félrehúzódik, nehezen vonható be a vizuális tevékenységekbe, és nehezkésen indul meg rajzfejlődése, fejletlen marad a kézügyessége.

Látható és láthatóvá tett világ

A vizuális nevelés a világ látható minőségein keresztül tanít meg látni és láttatni, vagyis célja a vizuális alkotó- és befogadóképesség fejlesztése. A látható és láthatóvá tett világban különösen a látvány jelentésének, esztétikai üzenetének megismeréséhez és megértéséhez, illetve a közlő szándékának megfelelő, gondolatban és érzelemben gazdag ábrázolás, képi-plasztikai kifejezés, konstruálás fejlesztéséhez járul hozzá. A világ érzéki-tapasztalati birtokbavételével az érzékszervek, kiemelten a látás kiművelésével és a kéz intelligenciájának fejlesztésével foglalkozik. A térszemlélet, a forma-, a szín-, az anyag-, a szerkezetismeret és -érzék a vizuális nevelés hatására emelkedik magasabb szintre.

Fotó • BALÁZS LÁSZLÓ

- **Vizuális alkotóképesség.** Ajánlatos, hogy a gyermekek ismerkedjenek otthon is a vízfestékekkel, gyurmával, színes ceruzával, filctollal

Kézügyesség, önbizalom

Ajánlatos tehát, hogy a gyermekek ismerkedjenek otthon is a vízfestékekkel, gyurmával, színesceruzával, filctollal. Tanítsuk meg őket, hogyan ügyeljenek környezetük tisztaságára tevékenység közben is. Vonjuk be őket a különböző háztartási munkákba – ez számukra nagyon jó játék, közben lehetőség nyílik a kézügyességük, fantáziájuk, esztétikai érzékük fejlődésére-fejlesztésére. Például süssünk együtt süteményt: engedjük gyúrni, sodorni, formálni, kiszágotni a pogácsákat. Ünnepek előtt a lakás díszítésekor barkácsoljunk együtt a gyermekekkel (például karácsony előtt készítsünk adventi koszorút, karácsonyi ablakdíszeket, húsvét előtt készítsünk húsvéti ágat festett tojásokkal, csibével, vágjunk ki ablakdíszeket stb.). Az így készült alkotások büszkeséggel töltik el a gyermeket, sikerélménye lesz, az együtt töltött idő pedig jóízű beszélgetésekre ad lehetőséget. A fárdságosan, nagy igyekezettel elkészült munka mindig szépnek tűnik az ő számára, de a szülő, óvónő is gyönyörködhet benne. Dicsérettel erősítsük a gyermekek önbizalmát, további tevékenységre sarkalljuk őket. Adhatunk ötleteket a kicsinek az „együttjátékos” tevékenységekre, kapcsolódjunk be egy-egy közös alkotási folyamatba, mutassunk be neki egy-egy új kreatív tevékenységet. A gyermekekkel való tevékenykedések során vigyázzunk arra, hogy még véletlenül se tanítsuk az ábrázolhatóság módjait felnőtt sémákkal, és semmi esetre se kössük meg erőszakkal a gyermekek szárnyaló képzeletét!

MAYER JULIÁNNA

a gergyóalfalusi 2. számú óvoda óvónője

Szöveg és kép viszonya a gyermekkönyvekben, tankönyvekben

A türelmetlen vándor és a könyv arca

Lewis Carroll *Alice Csodaországban* című regényének főhőse, amikor benézett nagynénje könyvébe, így fakadt ki: „Mit ér egy könyv képek meg versek nélkül!” Igazat adhatunk neki, mert a gyermekek első irodalmi élményei a képeskönyvek és mesekönyvek világából származnak. Sőt a bölcsődalok hanghatásai, hangulatai is ebbe a sorba tartoznak, ott azonban még a hangok világa irányítja a csecsemő érzékszerveit. Felhasználjuk-e eléggé az iskolában, anyanyelvi óráinkon, de más órákon is a diákok számára kiadott művekben a már jelentéssel bíró szavak, szövegek megismertetéséhez a vonalak, a színek segítségét? És vajon miért hanyagoljuk el a szépirodalmi alkotások és a rajzok közötti tartalmi összefüggést, azt, hogy amit a diák nyelviileg megformált szavakkal megért, azt ábrákkal, rajzzal, színekkel is rögzítsük, megtámogassuk?

Élénkké tenni az alkotó képzeletet

A gyermekrajzok kérdéseivel a lélektan gazdag fejezete foglalkozik. Terápia is a rajzok elkészítése, elemzése, megbeszélése, mert sokszor a gyermek lelki világának a megismerését segíti, az esetleges lelki sérüléseket pedig könnyebben lehet gyógyítani, ha a gyermekrajz „elárulja”, hogy valami baj van... A rajzban megjelenik a valóságról, a világról való ismeretek feldolgozásának, a gondolkodásnak a fejlődése. Magyartanárként – de más szakos tanárként is – feladatunk az anyanyelvi és irodalmi, valamint más természetű ismeretek élményszerű elsajátíttatása, a komplex esztétikai élmények iránti fogékonyság kialakítása, a személyiség-alakítás. Az irodalomnak ugyanis van mondanivalója a leggyengébb képességű gyermek számára is – de csak akkor, ha tanítványaink számára vonzóvá tudjuk tenni a művet, a verssel, a novellával, az irodalmi hősökkel való találkozást – ha segítjük, hozzáférhetőbbé, élményszerűbbé tesszük a szövegértést, a szövegbefogadást, ha biztosítjuk az

oldott légkört, a gátlásoktól mentes tevékenységet, amely a szabad gondolkodás és ízlés fejlesztésének lehetőségét jelenti. A feladat: felkelteni az érdeklődést, élénkké tenni az alkotó képzeletet – mert az egészséges gyermek mindig tervez, tesz, csinál valamit. Az ingerszegény környezetből érkező gyermek egyenesen igényli ezt a tevékenységet, szinte kivirágzik, ha ihlető segítséget kap az általa vagy a társai által nagy igyekezettel készített rajzoktól. A diákok rajzai, illusztrációi hasznos szemléltető anyagokká vál(hat)nak a gyermekközpontú oktatásban is.

A tiszta, „olvasható” rajz

Tüskés Tibor a szövegillusztráció három fajtáját különbözteti meg: 1. a nyers fordításhoz hasonló képi megelevenítést, 2. minden értelmi kapcsolat nélküli (hangulati) képek sorát, és 3. tartalmi és hangulati rokonságot magán viselő illusztrációt. A hagyományos illusztráció a szöveg kísérője: szolgálja, támogatja, értelmezi azt. Szöveg és kép egyensúlyba is kerülhet egymással, amikor az illusztráció információt és esztétikai minősítést is közvetítő értéke azonos a szövegével, és esetenként helyébe is léphet. A jó rajznak mindig „olvashatónak”, tisztának kelle lennie, első látásra is tovább kell lendítenie a képzeletet. A szöveg és az illusztráció kapcsolata a szövegdominancia esetén háromféle lehet: díszítő, értelmező és kiegészítő. A díszítés a legősibb formája az illusztrációnak, célja a gyönyörködtetés, felkelteni a befogadó érdeklődését – ezt látjuk már a kódexekben is. A könyv borítója is ennek az ősi funkciónak a szolgálatában áll. Tamkó Sirató Károly szerint ez „a könyv arca”. A kép és a szöveg közötti kapcsolat értelmező, amikor a szöveg közvetítette jelentésvilágot (Würtz Ádám szavaival) „sokrétű, hol mélyebb, hol magasabb hangszereléssel kíséri”. Gondoljunk Mark Twain *Tom Sawyer kalandjai* című regényében szereplő Würtz Ádámnak

a rajzaira, többek között a Koroknay István által fordított szöveg alapján elképzelt illusztrációkra. (A tanító éppen a táblára rajzol, amikor a padlásról leeresztett macska elkapja fejéről a parókáját.) Az illusztráció szerepe a kiegészítés, amikor a szöveg közvetítette gondolatokat továbbviszi, és a rajzoló egyéni látásmódjával „hozzáad” a szöveghez.

A gyerekrajzok és az „érzelmi megtapadás”

Nagyon fontos, hogy a diákok ne csak szavakkal tudják elmesélni egy irodalmi mű cselekményét, bemutatni, jellemezni a szereplőket, hanem színekkel, formákkal, vonalakkal is – ahogyan ők képzelik el, ahogyan a költői nyelv láttatja velük, ahogyan ők látják izgalmasnak, félelmetesnek, szépnek, csúnyának, jónak vagy rossznak. Ez az út megdolgoztatja őket, kutatnak, mit, hogyan adjanak vissza, formáljanak meg a vonalak, a színek nyelvén, de egyúttal felfedezik a szövegben a szóképeket, újra ízelgetik a nyelvi elemek jelentésvilágát. Közelebb kerülnek az irodalmi alkotásokhoz, a hősök jelleméhez, érzelm- és gondolatvilágához, mert a szó művészetét és a színek, a formák világát kapcsolják össze. Mérei Ferenc és V. Binét Ágnes nevezték ezt „érzelmi megtapadás”-nak. Kass János grafikus szerint a rajz, az illusztráció híradás a korról is: „Más szemmel látta a világot a papiruszra pingáló egyiptomi írnok, más szemmel a kolostori magányban munkálkodó miniátor és ismét másként a 20. századi száguldó, türelmetlen vándor”. Jó lenne hinni, hogy a kisdíákok, akik ma még gyermekrajzokat készítenek, érteni, szeretni fogják képzőművészeink alkotásait, s ha verset, novellát olvasnak, a sorokon túl látni és hallani fogják a szöveg mögött megjelenő képzeletbeli világot.

DR. MÁLNÁSI FERENC
nyugdíjas magyartanár

Olvasóvá nevelés az elemi iskolában

Könyvek közelsége

Napjainkban elképesztő mennyiségű, betűkön keresztül érkező információt kell befogadnunk – az utcán rengeteg plakátot, cégtáblát, feliratot látunk, számtalan újsághoz juthatunk hozzá, a tévé és a számítógép képernyője is minduntalan szemünkbe villantja a rengeteg betűt. A huszonegyedik századi társadalomban pedig tulajdonképpen csak az lehet sikeres, aki képes a hatalmas mennyiségű információt szelektálni, illetve befogadni. Ebből talán az is következhetne, hogy az elemi oktatásnak egyik legfontosabb feladata az olvasási készség minél magasabb szintre való fejlesztése. Hiszen ha a kisdíák nem tud megfelelőképpen olvasni, ez hátráltatja szinte minden tantárgyban az előmenetelét.

Olvasási nehézségek, szegényes szókincs

Az 1–4. osztályban az olvasás magas szintre emelését és megszerettetését csakis élményeken keresztül, örömmel kialakításával lehet elérni. Hiszen 7–14 éves korban a történet, a cselekmény, az izgalom, a fordulatok, a váratlanul kialakuló helyzetek, a kaland, az utazás és a humor köti le a gyermek figyelmét. Ugyanakkor egyre gyakrabban találkozunk olvasási nehézségekkel küzdő gyermekekkel. Ha átlagos képességű kisdíákra gondolunk, ennek több oka is lehet. Például a nem megfelelő tanítási módszer – de ez nem túl gyakori, hiszen aki elemisták tanítására adja a fejét, annak kellő ismeretekkel kell rendelkeznie a módszertant illetően. Másik okként említeném a gyermekek szegényes szókincsét, és az ebben a tekintetben mérvadó családi mintát. Saját környezetemben egyre inkább azt tapasztalom, hogy azoknál a diákoknál alakul ki olvasási nehézség, akiknek a családi környezetében nem mindennapi, megszokott tevékenység az olvasás. Ezt a túlzott elfoglaltság is okozhatja, de sok családban nem igénylik a felnőttek az olvasást, nem ismerik és ismertetik meg a gyerekekkel a betű örömét.

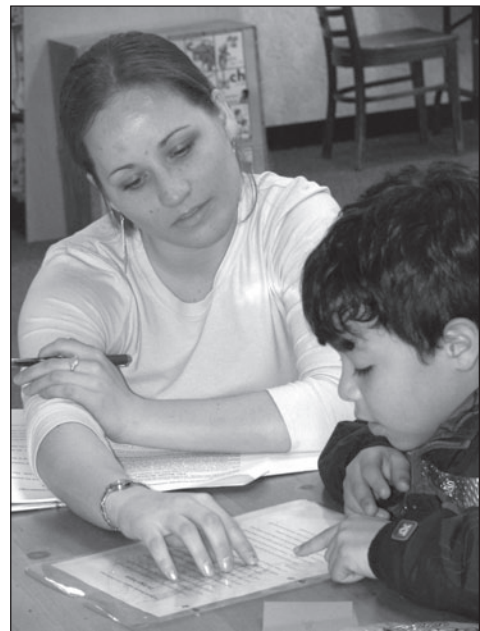
A családi minta

Pedagógiai munkámat a megközelítőleg 500 főt számláló kis faluban, a Kovászna megyei Bélafalván végzem, ahol felmérést végeztem a családi könyvvállományra és a családok olvasási szokásaira vonatkozóan. Sajnos az eredmények magukért beszélnek: a könyvvállomány nagyon szegényes, szépirodalmat pedig alig olvasnak az emberek. Ezekkel a körülményekkel dacolva mégis megpróbálok pozitívan hatni a gyermekekre – ebben a szülők is együttműködnek velem, a lehetőségeikhez mérten. Az elemi osztályokban nagyon nagy hangsúlyt kell a tanítónak fektetnie az olvasás megszerettetésére. 1. osztályban pozitívan kell viszonyulnunk a betűtanuláshoz: sok visszajelzéssel, motivációval kell ösztönöznünk a folyamatot, amit 2. osztály végére értő olvasássá kell fejlesztenünk. Véleményem szerint csak úgy érhető el eredmény, ha türelemmel, a gyerekek érdeklődését követve, játékos és változatos formában gyakoroltatjuk az olvasást. 3–4. osztályban változatos műfajok feldolgozásával nagymértékben felkelthetjük a gyerekek érdeklődését.

A mesekuckó mint külön világ

Az elmúlt években arra vonatkozóan is végeztem felmérést, hogy az elemi iskolás gyerekek körében mi a legnépszerűbb műfaj. Arra a következtetésre jutottam, hogy nemtől függetlenül a mesét kedvelik leginkább. A mindennapi munkámban ezt veszem alapul, és kiaknázok minden olyan lehetőséget, amelyet a mesék gazdag tárházának feldolgozása kínál. Mindezt teszem úgy, hogy természetesen a többi irodalmi műfaj se szoruljon háttérbe. A jelenlegi oktatási rendszer lehetőséget nyújt arra, hogy a tanító és a szülők közösen jelölhessék meg a választott tantárgyat. Ezt a lehetőséget használtam ki, amikor kidolgoztam egy olyan tantervet és tanmenetet, amely a mesék világára épül. Ezeket az órákat pedig úgy szervezem, hogy az élményszerű, hasznos legyen és nem utolsósorban nagymértékben fejlessze a tanulók olvasási képességeit. A mesék feldolgozása során segítségül hívhatjuk az alternatív oktatási módszereket is, melyek még érdekesebbé tehetik a hagyományos iskolák mindennapjait. Ezenkívül a helyszínt is átalakíthatjuk úgy, hogy a diák azt érezze: varázslatos mesevilágba utazik. Az óvodai példákól kiindulva létrehoztam az osztályteremben egy „mesekuckót”, ahol nagyon szívesen olvasnak a gyerekek. Úgy érzékelik, mintha külön varázslatos világba lépnének, ahol rengeteg érdekes történetet ismernek meg és sok könyv veszi körül őket. Az anyanyelvórák

• **Az olvasás megszerettetése.** A tanítónak pozitívan kell viszonyulnia a gyermekirodalom iránti érdeklődés felkeltéséhez. Több ízben tapasztaltam és megelégedéssel nyugtáztam, hogy egy adott mű egyes részeinek megfelelőképpen történő előadásával annyira felkeltettem a gyerekek érdeklődését, hogy a szülőktől kérték, szerezzék be azt a bizonyos könyvet. És úgy gondolom, hogy ha eljutunk odáig (ha nem is minden egyes diák esetében), hogy igénylik a könyvek közelségét, beszerzését és elolvasását, akkor erőfeszítésünk nem volt hiábavaló.

KISS MELINDA
a bélafalvi Tuzson János Általános Iskola tanítónője

Fölösleges, unalmas – kötelező?

Gyakran hallok és tapasztalom is, hogy a korosztályom hajlamos megfélekedni arról, az olvasás milyen hasznos és kellemes időtöltés. Ezért nagyrészt az internetet és a tévéműsorokat szokás hibáztatni, a baj viszont az általános és középiskolai oktatási módszerekben is gyökerezhet.

Mindenki számára ismert a kötelező házi olvasmányok listája, amit minden évben megkap a diák. A hangsúly azonban nem az olvasásra, hanem a „kötelezőre” esik. Kötelezni, parancsolni valamit annak a diáknak, aki épp a lázadás, a személyiségkeresés korszakában van, nem épp célravezető megoldás. „Ha nem olvasod el, hármast kapsz” – mondja a tanár. „Csak a rossz könyvek olvasását kötelezik, a jókat amúgy is elolvassa az ember” – gondolhatja a diák. Ezért negatív képzet társul épp azokhoz a művekhez, amelyekkel a tanár meg akarja ismertetni a tanulót. Az eredmény az, hogy az osztályban olyan művekről beszélnek és írnak dolgozatot, amelyeket valójában nem ismernek és nem is akarnak megismerni. Én szívesen olvasok a szabadidőmben, mégsem vettem jó néven, ha azzal fenyegettek, hogy rossz jegyet kapok, ha ezt vagy azt nem olvastam el, sőt gyakran már csak ezért sem tettem meg. Emellett

azt is tapasztaltam, hogy a tanulók véleménye, ötletei háttérbe szorulnak az órákon. A szövegértelmezés valójában annyiból állt, hogy a tanár lediktálta a könyvből a mű széles körben elfogadott elemzését, esélyt sem adva nekünk egyéni nézőpont kialakítására.

Az olyan fiatal, akiben nincs meg a vele született érdeklődés az irodalom iránt, sem családi példa nem ösztönzi, az olvasást feleslegesnek és unalmasnak tartja. Ha mégis elolvass egy kötelező művet, és az nem nyeri el a tetszését, a későbbiekben teljesen elhatárolódhat a további próbálkozásoktól. Ha azonban a tanár igyekszik felkelteni a diák érdeklődését, és alternatívákat nyújt parancsadás helyett, a diák jó úton indulhat el, és felfedezheti az olvasás örömeit. Jobb lenne, ha az oktató csak kijelölné az általa helyesnek tartott útvonalat, s nem szabná meg a tanulóknak, hogy mit olvassanak, hanem arról kérdeznék őket, hogy mit szeretnének olvasni.

Kilencedikes diákként engem is jobban érdekelt valamelyik sikerkönyv, mint a barokk eposz. A tanárnak meg kell értenie a diák nézőpontját, értékelve azt, hogy olvas, és eltekintve attól, hogy mit. Lassan, folyamatosan formálható a tanuló ízlése, rávezethető arra, hogy mi a lényegi különbség

a ponyvairodalom és a szépirodalom között. Idővel megértheti, hogy egy-egy mű ismerete miért szükségszerűt és hogy mi képvisel kulturális értéket.

MOLNÁR -VESZPRÉMI LILLA
az Ady Endre Sajtókollegium elsőéves diákja

Verseket, mesét egyaránt...

Gerald Durrell: *Családom és egyéb állatfajták*. Ha megkérdik, mit olvastam életemben először, hát ez a válasz. Bár nem nagyon értettem, és semmire sem emlékszem belőle. Aztán jött a többi. Egyre többet olvastam. Astrid Lindgren *Harisnyás Pippijét*, Szabó Magda *Tündér Laláját*, Molnár Ferenc *Pál utcai fiúk* című könyvét, Janikovszky Éva és Lázár Ervin könyveit, a *Csipikét*, és sorolhatnám... Verseket, meséket egyaránt sokat. Versek közül nagyon szerettem Kovács András Ferenc, Romhányi József, Lackfi János, Kiss Ottó és Varró Dániel verseit.

Majd később Jaqueline Wilson könyveit (*Folytassa, Lottie, Tündérek és titkok, Micsoda anya!, Jó Barátok* stb.), amelyek nagyon lekötöttek. Majd Sharon Creech megható történetét, az *Anya nélkül sohát*. Végigolvastam az összes *Harry Potter*-könyvet, de mostani kedvenceim Stephanie Mayer *Twilight (Alkonyat)* című könyve és sorozata.

KUSZTOS ANNA
a sepsiszentgyörgyi Váradi József iskola
5. osztályos diákja

A megbukott oktatási rendszer és az áldozati nemzedékek

Utálom az iskolát! – hallom egyre gyakrabban hetedikes lányomtól, és ez nem csak álmos reggeli morgolódás. Szinte általánossá vált a korosztályába tartozó gyerekeknél, hogy szomorúan sóhajtoznak vakáció végén, a hét elején és majd minden reggel. Utálják a korai felkelést, az iskolapadban töltött hat-hét-nyolc órát, a monoton előadásokat, a rövidre szabott délutánt, amikor tanuláson kívül alig jut idő egyébire.

Ugyanaz a tanterv, hasonló követelmények

Pedig milyen szépen indult minden. Első osztályban még úgy látszott, egészen más oktatási rendszerben kezdenek pályafutásukat gyermekeink, már az iskolán is érződött a körülöttünk lévő világ változása. Nem terpen-tinszagú sötét osztály, hanem színes, fényes terem fogadta őket, mozgatható, rugalmasan elrendezhető asztalokkal, délutáni oktatással. Úgy tűnt, könnyebb, vidámabb lesz minden, mint a mi időnkben, de aztán kiderült, szinte ugyanaz a tanterv, hasonlóak a tankönyvek, követelmények. Az 1–4. osztály mégsem volt különösebben nehéz, nem jelentett megterhelést, s ez talán a tanítónéinek is köszönhető. A valós gondok ötödiktől kezdődtek. Kiderült, hogy huszonannyi év alatt valójában szinte semmit sem változott, akadnak tantárgyak – például az ének-zene –, amelyből még a tankönyv is ugyanaz, mint egykoron.

Egymáshoz kapcsolható tantárgyak, világháló és társaik

Gyermekem születése óta, lassan 14 éve lesem, mikor, hogyan módosul a romániai oktatás. Több ízben kezdett fűjdogálni a reform szele, sokszor tűnt úgy, most már valóban megváltozik valami, ésszerűbb, korunk igényeihez, gyermekeihez jobban igazodó rendszert dolgoznak ki. Apró módosítások történtek, lényegi változások nem. Magológépnek, információhalmazt elraktározó szerkezetnek tekintik csemetéinket, s a legfőbb követelmény: minél több adatot megtanulni, lehetőleg szó szerint visszaadni. Tisztelet

a kivételnek, de a tanárok többsége nem gondolkodni, összefüggéseket felfedezni próbálja megtanítani őket. Egy régi, rossz rendszer él ma is, pedig már egész másról szól az életünk, gyorsan változik a körülöttünk lévő világ, gyermekeink az általunk megszokottól eltérő környezetben nőnek fel. Az információs társadalom új lehetőségeket nyitott meg, és elzárni őket ez elől akkor sem tudnánk, ha akarnánk. Korlátozhatjuk a számítógép, tévé előtt töltött időt, de megakadályozni használatukat nem lehet és nem is érdemes. Sokkal többet színpantanak így magukba nap mint nap, mint sejtenénk, és pontosan arra kellene megtanítanunk őket, hogyan éljenek a rengeteg új információval, hogyan fordítsák hasznukra és ne csak szórakozásukra a világháló adta lehetőségeket. Mindebben otthon is segíthetjük, de a biztos, megbízható alapot csak az iskola teremthetné meg. Tanáraik taníthatnák meg őket a lényegre, kelthetnék fel érdeklődésüket. Ők tudnák rávezetni a gondolkodásra, megmutatni, miképpen kapcsolódnak egymáshoz tantárgyak, miért kell tudniuk ma még lényegtelennek tűnő dolgokat biológiából, történelemből, földrajzból, hogyan hasznosíthatják ezt a tudást a mindennapokban és miért lennének kevesebbek enélkül.

A világ „kinyitása”

A tanárok értethetnék meg a gyerekekkel, hogy a matematika nem kízőeszköz, hanem elméjük csiszolását szolgálja, a feladatokat nem azért kell megoldaniuk, hogy elteljék a délután, esetleg jobb jegyet kapjanak – hanem mert ezáltal észjárásuk, gondolkodásuk fejlődik. A fizika, kémia a világ működését segít megérteni, az irodalom pedig kiteljesíti, szembé teszi életünket, a tanároknak kellene felhívniuk a gyerek figyelmét arra, mennyi élményt hordozhat egy szép vers, jó regény, mennyi többletet jelenthet az olvasás. Egy szó mint száz, ki kellene nyitniuk előttük a világot, megmutatniuk rejtett kincseit és megtanítaniuk tájékozódni benne, esélyt adni, hogy felfedezzék önmagukat, megtalálják

• „Kiderült, hogy a rendszer huszonannyi év alatt valójában szinte semmit sem változott.”

mindazt, ami valóban érdekli őket, amihez tehetségük van, hogy később továbbtanulva mélyíthessék el azt, amivel életük során foglalkozni szeretnének. Mindez gyökeresen hiányzik a mai iskolából és ez nem (csak) a tanárok, hanem elsősorban a rendszer hibája. Azé a rendszeré, amelyet húsz éve készülnek megreformálni újabb és újabb miniszterek, de minden kezdeményezés elbukik a politikai huzavonában. S közben sorra nőnek ki az iskolapadból az újabb és újabb áldozati nemzedékek. Valós javulásban ma talán csak azok reménykedhetnek, akik még csak álmodoznak utódnemzésről. Eljövendő gyermekeik talán valóban megismerhetik a modern oktatást, akár itt Romániában is.

FARKAS RÉKA

A kismotort is visszük, ugye? (Utazás-hadművelet, kisgyerekkel)

Vallomással tartozom: gyerekvállalás előtt arra azért nem gondoltam, hogy gyermekemmel egyszer utaznom is kell. Laza és közönyös természetességgel tekintettem a gyakorta útra kelő családokra, soha nem jutott eszembe, hogy ők családok és útra keltek, s e kettő együtt már önmagában is elismerést érdemelne. Pedig hát megtörténhet, birodalmak terjeszkedése múltott azon a korai világtörténelemben, hogy hadvezérek feleségei nem kívántak többé elutazni, sőt maguk a vezérek sem, ha vinni kell az asszonyt és a kölköket csomagostul (valószínűleg ezért is alakultak ki a csak férfiak részvételét megengedő hadjáratok, amikor is a családapák a maguk csendességében hadjárhattak egyetlen lovon, egyetlen nyeregtáskába csomagolva a legszükségesebbeket).

Nos, így, a birodalmak összeomlása után, a száguldás és a globális falu korában nekünk viszont gyakorta utazni kell. Vegyünk egy átlagos kisgyermekes családot, például egy, a mienkhez hasonló, melynek tagjai néhány napos kisvakációra indulnak télidőben a nagyszülőkhöz. A szülők a néhány órás utazást délidőre tervezik, amikor is – remélik – gyermekük édes álomba zuhan a gyerekülésben, miközben ők nézelődnek, zenét hallgatnak, esetleg beszélgetnek, bár utóbbi már igencsak esetleges, tekintve, hogy alanyaink fáradtsági szintje ekkor már messze túlmutat a beszédképes állapoton. Nos, késő délelőtt a családi fészek, melyből úgy egy óra múlva ki kellene röppennie a kis társaságnak, leginkább egy elmegyógyintézetben játszódó abszurd színpadi műre emlékeztet, ahol a szereplők felhagytak minden reménnyel, különböző nyelveken elbeszélnek és rohangásznak egymás mellett, de ez látszólag senkit sem zavar, a díszletezés kaotikus posztmodernségéről pedig ódákat zenghetnének az érzékeny kritikusok. Például:

Anya (mosatlanedény-halom fölé hajolva a konyhakagylónál, reménytelen sóhajjal): Gondolom, egy óra múlva csak elindulunk. Hú, meg kell öntözni a virágokat. A kismotort visszük?

Apa (mezítláb kirohan a fürdőszobából, kezében fél zokni, frissen borotvált arcán vér serken, rajta papírsebkeendő-fecni): Hová tűntek a zoknijaim? Már megint vizes volt a padló a fürdőben. Mikor indulhatunk?

- Birodalmak terjeszkedése múltott azon a korai világtörténelemben, hogy hadvezérek feleségei nem kívántak többé elutazni, sőt maguk a vezérek sem, ha vinni kell az asszonyt és a kölköket csomagostul (valószínűleg ezért is alakultak ki a csak férfiak részvételét megengedő hadjáratok, amikor is a családapák a maguk csendességében hadjárhattak egyetlen lovon, egyetlen nyeregtáskába csomagolva a legszükségesebbeket).

Gyerek (szutykos otthoni ruhában, maszatosan fetreng a padlón, majd felmászik egy csomagra és ugrálni kezd): Mamáéknál van függönykarnis? A függönykarnist elvihetem?

Anya: Babakocsit nem viszünk. A kismotort visszük?

Apa: Hová tűntek zoknijaim?

A lakásban mindenhol szanaszét heverő tárgyak, nyitott csomagok és szekrények, háttérben hírműsört sugárzó

televízió, melyben a bemondó arra figyelmeztet, senki ne keljen útra, országsszerte hóviharak, végeláthatatlan dugók, további havazás várható. Egy óra múlva a lakás ugyanúgy fest, az apa olykor felkiált, hogy nem találja a zoknijait, és hogy sosem fog elférni ennyi csomag az autóban, elfojt pár káromkodást, mert ismét híreket mondanak. Az anya a kismotor sorsáról érdeklődik, gyakorta megkérdezi, hogy vajon mit felejenek itthon, a gyerek meg a Fülest, a szamarat akarja az utazótáska legalszárán, nem, nem a macit, és nem is a nagy fülű elefántot, csakis Fülest, de azt aztán nagyon. Egy véletlen találkozás folytán az apa és az anya egyöntetűen közli a gyerekkel, hogy Fülesről most szó sem lehet, a gyerek éktelen üvöltésbe kezd. A továbbiakban az apa lel egy viszonylag találó másik fél pár zoknit, immár ötpercenként jelzi, hogy nem fognak beférni és hull a hó, de aztán el-

kezd hordani a csomagokat a autóhoz. Újabb egy óra múlva a lakásban viszonylagos rend honol, az apa és anya közös erővel próbálja rétegesen felöltöztetni a gyermeket, aki közben megvigasztalódott, de nyugós lett. Amikor a kabát is a gyereken van, szól, hogy kakilnia kell és szorít a harisnyája. Az apa jelzi, hogy ő akkor most kiugrik az ablakon, az anya is hangot ad ebbéli szándékának, ezen egy kicsit elvitatkoznak, hogy kinek is kellene előbb kiugrania. Aztán eszükbe jut, hogy a gyerekekre rájött a szükség, és sietve hozzák a bilit, majd fel-alá járkálva, csüggedten várakoznak, közben az anyának eszébe jut, hogy mégis elfelejtette megöntözni a virágokat. Valamivel később mindenki az autóban ül, az anya és az apa megkönnyebbülten dől hátra és néma csönddel adóz a pillanat magasztosságának. Ám az életérzés nem tart sokáig – tíz perc múlva az anya óvatosan hátratekint, és így szól: drágám, a gyerek nem alszik.

BOTHÁZI MÁRIA

Elhunyt a mindkét atomtámadást túlélő japán férfi

A történelem legszerencsétlenebb vagy ellenkezőleg, legszerencsésebb embere volt – merült fel a kérdés azt követően, hogy 93 évesen, január 5-én elhunyt Jamagucsi Comuto, az a japán férfi, aki a II. világháború végén egyedülként túlélte először a hirosimai, majd a nagaszaki atomtámadást. A mérnök Jamagucsi Comuto 1945. augusztus 6-án üzleti úton tartózkodott Hirosimában, ahová a Mitsubishi gyár megbízásából érkezett. Az Enola Gay amerikai repülő fedélzetéről ledobott első atombombába becsapódási helyétől mindössze három kilométer választotta el, súlyos égési sérüléseket szenvedett. Ennek ellenére útra kelt 180 kilométerre fekvő otthona felé, hogy újra feleségével, lányával és alig féléves kisfiával lehessen: ez az otthon pedig Nagaszaki volt. Jamagucsi augusztus 8-án vonattal tért vissza a városba, amelyet egy nappal később szintén atomtámadás ért. Az újabb robbanás miatt elvesztette hallását, később pedig akut leukémiával és más, a sugárzással kapcsolatban lévő betegségekkel kezelték. Bár Japánban több olyan túlélő (mintegy 165) is van, aki hibakusának (túlélőnek) tekintí magát, mindezt Jamagucsi volt az egyetlen, aki hivatalos – a hatóságok által adott – igazolással rendelkezett arról, hogy Hirosimát és Nagaszakit is túlélte.

Amerikai konzervatívok támadják az Avatar politikai üzenetét

Amerikai konzervatív gondolkodók támadják a moziban világszerte nagy sikereket elérő *Avatar* című filmet és személyesen James Cameron rendezőt az alkotás háborúellenes és egyéb politikai üzenetei miatt. A befolyásos konzervatív újságok nemhogy nem dicsérik a sokak által korszakosnak mondott, 3D technikával készült filmet, hanem egyenesen károsnak ítélik a szerintük átlátszó mondanivalót. John Nolte konzervatív filmkritikus „liberális szövegelésnek” nevezi, amikor a nyilvánvaló politikai tartalom leleplezi az egész sztorit. Szerinte az *Avatar* ennek talán az egyik legelső moritóbb példája. Úgy látja: nemcsak a politikai áthallásokkal van a baj, a film szerinte egy alig leplezett, durva és

• **Hadseregellenes mozi?** Amerikai konzervatív gondolkodók támadják Cameron világszerte nagy sikereket elérő *Avatar* című filmjét

leegyszerűsített sci-fiallegória, amely egy sor kritikát fogalmaz meg az Egyesült Államok irányában, kezdve az állam alapításától egészen az iraki háborúig. Az *ABC News* hírcsatorna által idézett konzervatív bírálókat szerint egyértelmű a párhuzam a Cameron filmjében szereplő, a Pandora bolygó ásványkincsének megszerzésére törekvő és a bolygón élő őshonos Na'vikat, életterületüket és vallásukat is megsemmisítő, mohó RDA vállalat és az olyan védelmi cégek között, mint amilyen a Halliburton és a Blackwater. A konzervatívoknak a háborúellenes üzeneten kívül nem tetszenek a valóságos és környezetvédő témájú utalások sem. Jonah Goldberget, a *National Review* magazin szerkesztőjét felhívja az, ahogy Cameron a konzervatív és liberális értékrend szembenállását ábrázolja. Azt pedig közhelyszerűnek tartja, ahogy a film támadja George Bush volt amerikai elnök iraki háborúját, illetve, hogy még a vietnami háborúval is párhuzamot von. John Podhoretz, a *Weekly Standard* kritikus mélyen Amerika-ellenesnek bélyegezte a filmet, amiért arra sarkallja a közönséget: azért drukkoljanak, hogy az amerikai katonák a filmben veszítsenek a „felkelők” elleni harcban. James Cameron a maga részéről nyitott a filmjével kapcsolatos vitákra. Az *NBC* műsorában kifejtette, mi a film politikai üzenete: elmondta, azt akarta ábrázolni, ahogy a mohóság és az imperializmus lerombolja a környezetet, ebben az esetben Pandora érintetlen világát.

Mona Lisa és a magas koleszterinszint

Mona Lisának magas lehetett a vérkoleszterinszintje, legalábbis erre utal egy olasz professzor szerint Leonardo da Vinci híres festményén a titokzatosan mosolygó hölgy szemhéján felvillanó fény, ami nem más, mint a felszaporodott zsírsavak lerakódása a bőrben. Vito Franco, a Palermói Egyetem kóronctanprofesszora két éve vizsgálja a képzőművészeti alkotásokat. Eddig száznál több művet vett górcső alá, az óegyiptomi szobroktól kezdve a kortárs művészek alkotásáig s ezek mindegyikén valamilyen kóros elváltozást észlelt: csontdeformációkat, genetikai megbetegedéseket, köszvényt. Mint Vito Franco kifejtette, nem csupán az arisztokraták, de az anyalok, mitikus hősök és a Madonnák, vagy legalábbis ezeket megszemélyesítő modellek többségén is a betegségek tisztán kivehető tünetei láthatók. Diego Velázquez (1599-1660) *Az udvarhölgyek* című 1656-ban festett művén az öt éves Margit infánsnő látható kíséretével IV. Fülöp spanyol király udvarában. Az olasz tudós szerint Margit Albright-szindómában szenvedett. E genetikai megbetegedésnek a korai nemi érés, alacsony termet, csontelváltozások és hormonális problémák a tünetei. Vito Franco diagnózisa szerint Michelangelót köszvény kínozta, legalábbis erre enged következtetni Raffaello *Az athéni Iskola* című festménye, amelyen a szobrász furán feldagadt, dudoros térdekkel látható.

Újítások és káosz a tanügyben

Újdonságok és meglepetések

A 2009–2010-es tanév újdonságokkal és meglepetésekkel lesz tele a diákok és a tanügyi alkalmazottak számára egyaránt. A tavalyi év folyamán sok vita folyt az új tanügyi törvény kapcsán – a vitát a kormány úgy szerette volna lezárni, hogy felelősséget vállalt a törvényért, ezt az eljárást azonban az alkotmánybíróság elfogadhatatlannak ítélte. Így most már kizárólag a parlamenttől függ, hogy a következő tanévtől az új szabályrendszer szerint működik-e a romániai oktatás vagy sem. A kötelező oktatás 11 év lesz, és az óvodai nagcsoporttal kezdődik, egészen a 10. osztályig. Az elemi osztályokban tanuló diákok heti óraszámja is lecsökken maximum 20-ra, az 5–8. osztályban tanulóké pedig 30-ra. A 8. osztályt végző diákok 2010 májusában részt vesznek a szakasz záró vizsgákon, amelyek helyettesítik az eddigi egységes félévi dolgozatokat – ezek a vizsgák új lépést jelentenének a nemzetközi típusú kiértékelések felé. A pedagógusok számára az idei tanévtől felfüggesztették a 100 eurós könyvtámogatásként járó jutalékot, amit amúgy már a tavaly is korlátoztak 130 lejre.

Jóváhagyták azonban az ingázó diákok utazási költségeinek támogatását és a Líceumi pénz programot, amelyet csak azok a diákok igényelhetnek, akiknél a családban az egy főre eső jövedelem nem haladja meg a 150 lejt. Az idén, a megyei tanfelügyelőségek által összeállított beiskolázási tervek szerint január 4-én megkezdődtek az első osztályba való beiratkozások. A fő szempont, hogy a gyerek mennyire lakik közel az iskolához. A beiratkozások 2010. március 15-ig tartanak.

Egységes bérezési törvény

Egy másik újdonság a tanügyi alkalmazottak bérezésével kapcsolatos. Mint ismeretes, az egységes bérezési törvénynek 2010. január 1-től kellene érvénybe lépnie. A pedagógus-szakszervezetek elnökei szerint még nem tudni, hogyan alkalmazzák az egységes bérezési törvényt, de érvénybe léptetése lényegesen csökkenti az oktatásügyben dolgozók jövedelmét. Ennek értelmében a pedagógusok elesnek azoktól a jogaiktól, amelyeket 1990 után sikerült kivívniuk – ez gyakorlatilag megsemmisíti a tanári személyzet státuszát. A tanárok jövedelme továbbra is különbözik földrajzi zónánként, azért, hogy a falun dolgozó tanárokat jobban motiválni tudják. A két fizetési kategória közti különbség viszont nem fogja meghaladni a 20%-ot, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy az eddig is létező távolsági pótlék lényegesen lecsökkent. Míg eddig 5%–80%-os különbségek léteztek a távolsági kilométerek függvényében, az idén ezt megváltozott, az 1613/2009-es miniszteri rendelet értelmében.

Elbocsátások a tanügyben

A kormány talán egyik legvitatottabb újítása, hogy a tanügyi alkalmazottak számát csökkenteni kell 15 ezer fővel, 2010. szeptember elsejétől, a 114/2009-es sürgősségi

kormányrendelet értelmében. A szakszervezetek szerint a 15 ezer, tanügyben dolgozó személy elbocsátását előíró sürgősségi rendelet nem megalapozott, sérti a pedagógusok érdekeit, és ugyanakkor az egész tanítási rendszer megbolydulását eredményezi. E rendelet megvalósítására a minisztériumi képviselők részéről többféle megoldás körvonalazódik. Az első változat szerint a pedagógusoknak több tanórát kell vállalniuk. Osztályösszevonások is lehetségesek: előfordulhat, hogy például három, 20-as létszámú osztályból két, egyenként 30 gyereket számláló osztály lesz, ez ugyanis a törvény által előírt maximális létszám. Elsősorban olyan osztályok esetében alkalmazhatnak majd összevonást, amelyek minimális létszámmal működnek. Ez a megszorítás viszont a kisebbségi osztályokat kevésbé érintené, ugyanis a magyar tanintézményekben nem szüntethetnek be osztályokat. A magyar nyelvű oktatás számára most nagyon időszerűvé válna a szóránközpontok megalakításának terve, ahol nagyobb osztálylétszámmal, szakképzett tanárokkal minőségi oktatást lehetne biztosítani a magyar diákok számára. A 2009-es tanügyi helyzetet elemző tanulmány szerint a gimnáziumban egy tanár átlagosan 11, a líceumban pedig 15 tanulót oktat. Egy másik lehetséges megoldás az iskolaigazgatók óravállalása lenne. Az államfő szerint – a címzetes pedagógusok megtartása mellett – menesztetni kellene a helyettesítő és nyugdíjas tanárokat. A felmért adatok szerint viszont 15 ezer iskolaigazgató óráját helyettesítő tanárok tartják. Az egész tanügyi szférában pedig közel 46 ezer szakképzett helyettesítő és 5200 szakképzetlen tanerő dolgozik. Ezek mellett a nyugdíjas korú tanárok száma sem elenyésző. Vajon ez esetben ki fogja megtartani az órákat? A Szabad Szakszervezetek Szövetsége (FSLI) a tanárok elbocsátását előíró sürgősségi rendeletet megtámadja a Nép Ügyvédje segítségével az alkotmánybíróságon.

Mihályfalvi Katalin biológiatanár
a www.magyaroktatas.ro honlap szerkesztője

SZERKESSZÜK EGYÜTT A MAGYAROKTATÁS.RO-T!

Nincs olyan oktatási intézmény, melyben ne szerveznének különféle rendezvényeket, melyben a pedagógusok ne törekednének az iskolai tevékenységek színesebbé tételére. Hirdesse meg ezeket az eseményeket honlapunkon, vagy ossza meg az élményeket velünk és általunk pedagógus kollégáival!

A magyaroktatas.ro azzal a céllal jött létre, hogy lehetőséget nyújtson a romániai magyar pedagógusoknak a tapasztalat- és információcserére. Szeretnénk ezért felkérni a pedagógusokat arra, járuljanak hozzá, hogy hírfolyamunk is tükrözze az oktatás-nevelés folyamatának összetettségét. A hírfolyamban megjelenő cikkekről, beszámolókról oklevelet is adunk.

Pedagóguslátogatónk fotópályázaton is részt vehetnek. A pályázatra olyan fényképeket várunk, mely az oktatás-nevelés folyamatához kapcsolódnak, készülhetnek tehát tanórán vagy különféle rendezvények alkalmával is. A digitális képeket a magyaroktatas@citromail.hu címre várjuk március 31-ig. I. díj: éves előfizetés a *Magyar Közoktatásra*, II. díj: hat hónapos előfizetés a *Magyar Közoktatásra*.

További információk

www.magyaroktatas.ro

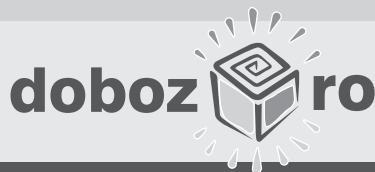
ERDÉLYI MAGYAR KÖNYVKLUB

Olvasson velünk! Kérje katalógusunkat!

Tel.: 0265 314314; 0365 405134; Fax: 0265 314315; Email: rendeles@emk.ro

www.emk.ro

ISKOLÁK, KÖNYVTÁRAK RÉSZÉRE KEDVEZMÉNY!

társasjátékok • logikai játékok • oktatójátékok

minden korosztálynak • ingyenes házhozszállítás*

Megrendelési szelvény

Alulírott (név/intézmény), (utca), (szám, lakrész stb.) (település románul), (irányítószám), (megye) példányban megrendelem a *Magyar Közoktatás* című havilapot a 2010-es évre. A lapok ellenértékét, lejt a (szám) / (dátum) számú kifizetési bizonylattal átutaltam az alábbi bankszámlaszámra.

•
Kiskereskedelmi ár (50 példány alatt): 2,50 lej/szám, 30 lej
2010 január–decemberére

Nagykereskedelmi ár (50 példány fölött): 2,00 lej/szám, 24 lej
2010 január–decemberére

•
Megrendeléseiket az mko@communitas.ro e-mailcímen, a
0264-44-14-01-es telefonszámon vagy postán fogadjuk.

•
Címünk: Redacția *Magyar Közoktatás*, Fundația Communitas,
Str. Republicii, nr. 60., 400489 Cluj-Napoca, Jud. Cluj.
Nr. cont.: RO61RNCB0106026613610006 deschis la Banca
Comercială Română Cluj-Napoca
Adóazonosító (Cod fiscal): 10411135

Kedves pedagógusok, jövendőbeli szerzők!

Mivel a *Magyar Közoktatás* a romániai magyar oktatás vitatott kérdéseinek fóruma is kíván lenni, kérjük, fejtse ki véleményüket, osszák meg az olvasókkal tapasztalataikat, ötleteiket a következő témák valamelyikében:

1. A román nyelv és irodalom oktatásának buktatóiról
2. A tantervi szabályozáshoz való viszonyulás gyakorlati kérdései

3. Hogyan tarthatjuk ébren a diákok érdeklődését?

A legjobb írásokat a lap hasábjain közöljük, szerzőjük könyvjutalmat nyer. A közlendő írások maximális terjedelme 4000 leütés (szóközökkel). (Kérjük, ha módjukban áll, mellékeljenek digitális fényképet is.)

Kérjük, jelezzék, hogy a felhívás melyik pontjára jelentkeznek.

Írásaikat, véleményüket, javaslataikat, ötleteiket az mko@communitas.ro e-mailcímen fogadjuk.

A szerkesztőség

A havilapot postai úton vagy a megyei tanfelügyelőségeken keresztül juttatjuk el Önhöz. A lap ellenértékét postai utalvánnyal vagy banki átutalással kérjük az alábbi bankszámlaszámra utalni. A megrendelés bármelyik formája (szelvény, telefon, e-mail) csak az átutalási bizonylat számával együtt érvényes. (Az átutalási bizonylaton szerepeljen a megrendelő neve és a kifizetés jogcíme.)

•
Kiadja a Communitas Alapítvány • Főszerkesztő: Kiss Judit
Kiadói titkár és műszaki szerkesztő: Fülöp Zoltán • Tipográfia: Könczey Elemér
Olvasószerkesztés és korrektúra: Demeter Zsuzsa

Felelős kiadó: Lakatos András

Telefón: 0040-264-44-14-01

e-mail: mko@communitas.ro

Redacția *Magyar Közoktatás*, Fundația Communitas, Str. Republicii, nr. 60. 400489
Cluj-Napoca, Jud. Cluj

10

Térkép

A türelmetlen vándor és a könyv arca – Szöveg és kép viszonya a gyermekkönyvekben, tankönyvekben –
Dr. Málnási Ferenc nyugdíjas magyartanár írása

4

6

Portré

A zene alakítja a gyerekek esztétikai látásmódját –
Végh Balázs beszélgetése Lőrincz Szilveszter nagykarolyi zenetanárral

13

Szülői szemmel

A megbukott oktatási rendszer és az áldozati nemzedékek –
Farkas Réka írása

Lélekjelenlét

A diszlexiáról dióhéjban –
Román Mónika kolozsvári pszichológus írása

14

Magánterület

A kismotort is visszük, ugye? (Utazás-hadművelet, kisgyerekekkel) –
Botházi Mária írása

8

9

15

Színes

Tanárszemmel

Hogyan tanítsunk tanulni? –
Tóth Klementinának,
a szilágysomlyói Báthory István
Általános Iskola tanítónőjének
írása

Óvoda

A vizuális játékokról –
Mayer Juliánnának,
a gergyóalfalusi 2. számú óvoda
óvónőjének írása

16

Háttér

Újítások és káosz a tanügyben –
Mihályfalvi Katalinnak, a
www.magyaroktatas.ro
honlap szerkesztőjének írása

11

12

Tanterem

Könyvek közelsége – Olvasóvá nevelés az elemi iskolában –
Kiss Melindának,
a bélafalvi Tuzson János
Általános Iskola tanítónőjének
írása

Diákszemmel

Főlösléges, unalmas – kötelező? –
Molnár-Veszprémi Lillának,
az Ady Endre Sajtókollégium
elsőéves diákjának írása
Verseket, mesét egyaránt... –
Kusztos Annának, a
sepsiszentgyörgyi Váradi József
iskola 5. osztályos diákjának írása

